

Conseqüències del Feixisme a Súria

El record més llunyà

Avui l'Albert m'ha manifestat el desig d'un resum dels records d'infantesa de la seva mare, que ja coneix a través d'uns relats força emocionants. Decidida a complaure'l, unirem a la memòria les descripcions heretades d'un dels personatges importants, de les tristes i injustes vivències d'aquesta història familiar: la seva àvia.

El més llunyà transcorre dins d'un camió, amb molta altra gent ajupida sota de la vela, i els meus pares i el meu germà de deu anys, tot i que m'acaronaven, m'havien de transmetre l'obligada necessitat de silenci. Amb quatre anys, sembla ser que exercia una xerrameca infatigable i, naturalment, no era conscient de la perillosa situació que travessàvem, fugíem!! Aquí vaig començar a percebre una estranya sensació, repetida sovint durant molts anys. Fins i tot, quan ara hi penso, als setanta anys, sembla que no me n'hagi lliurat del tot.

De gran, sense deixar d'experimentar-la, vaig interpretar que la responsable d'aquella sensació fou la por dels adults que, inevitablement i inconscientment, projectaven cap als infants, víctimes, tots plegats, de les urpes del feixisme.

El pare, en Pantaleó, fill de Sant Feliu de Guíxols, electricista de professió, feia anys que vivia a Barcelona, on va néixer el meu germà Albert. Havia muntat força instal·lacions elèctriques, entre elles, la de l'Església de Sant Josep Oriol, on posteriorment es va casar.

Davant la proposta de treball d'electricista de primera, feta per l'empresa de les mines de Súria, no s'ho varen fer dir dues vegades, i cap allà s'ha dit. També vivia amb ell l'avi patern, l'avi Pere, home valent de lliure pensament, de qui el pare havia adquirit ideals de justícia social i de treball, per tal d'aconseguir més dignitat de vida per a tothom.

Qui els havia de dir que posaven la confiança en un lloc on trobarien la boca del llop plena a vessar d'un odi ferotge, assedegada d'un decidit desig de venjança sistemàtica, basada en conjectures subjectives, plenes de mentides i prejudicis que no s'aguantaven per enlloc. Encara que fos sense proves, algú o altre se l'havia de carregar.

L'any 1935, a Sùria els deixava l'avi Pere i hi naixia la néta, qui sovint sentiria molt no haver pogut conèixer aquell home, exemple singular d'una part d'aquella societat, mai prou honorada.

Qui sap si fou millor així, perquè s'estalvià de saber el dolor de la tragèdia reservada als seus, i a la Catalunya que tant va estimar.

El pare, des de jove, patia de problemes pulmonars; fins i tot, l'havien portat alguna temporada a un sanatori antituberculós de Terrassa. Aquest va ser el motiu que féu decidir la Generalitat de deslliurar-lo d'anar al front de guerra. De tota manera, fidel al seu idealisme, es traslladava amb freqüència a Barcelona, a la Generalitat. Recollia el material per a l'escola, doncs el mestre el considerava col·laborador.

Viure d'amagat

L'evocació següent circula dins d'un pis, gris i trist. Pujàvem, de vegades, al terrat d'aquell depriment edifici, i encara empitjorava més la sensació d'enyorança que ens envaïa a tots tres. La mare i el meu germà feien veritables esforços perquè hi jugués (el pare ja "estiuejava" a la presó "Model"). Des d'aquell llastimós terrat, entre l'estretor del carrer només vèiem roba estesa, canonades trencades i rovellades, brutícia i unes esquerdes brutals que corrien pel celobert. Suposo que ha de ser difícil fer-se càrrec de què representa per a un infant nascut dins la placidesa i espais oberts d'un poble, que el traslladin, QUE L'AMAGUIN!! al pitjor lloc d'una ciutat, l'anomenat, aleshores, Barri Xino de Barcelona.

El llop ensenya les dents

El començament d'aquest relat se situa dins la fugida i, a continuació, direm que, desgraciadament, vàrem tornar enrere. El sofriment en abandonar el país, i el pervers concepte que de res no els podien acusar, ja que no havien mort ningú, els impulsà a recular.

En tornar a Sùria, al carrer, un veí els avisà perquè no pugessin a casa. Vivíem al carrer Francesc Macià, 49. "On aneu? Va, marxeu, que teniu els feixistes a casa, roben i ho destrossen tot!!". Al següent carrer, una altres "angelets" detingueren el pare, i la mare, esperitada, fugí amb els dos fills cap a Barcelona, però, ai, las! No podia acostar-se a la família, n'hi havia de compromesa (per qualsevol cosa eres susceptible d'acusació), i a algú altre ja l'havien empresonat. De ben segur que ella era a la llista. Vàrem passar la nit al carrer, a l'entrada d'una escala.

La casa esquerdada

No sé el temps que vam viure a "la casa esquerdada", així la vaig anomenar; un acudit que, dins la sordidesa d'aquell viure, feia riure la mare i el germà. I és que la impressió de tot plegat, sobretot de l'esquerda del celobert, em va acompanyar sempre. Més tard, quan ens traslladàrem a l'Esquerra de l'Eixample, no gaire lluny de la presó (ens esperaven uns quants anys de fer-hi

cua), tot i aquell altre pis no era, precisament, un palau, al costat del d'on veníem, sí que m'ho va semblar. Durant molt de temps no podia deixar de parlar d'aquella anterior horrible casa.

Amb molta insistència, reclamava la recuperació de la nina que, en la fugida, havia quedat a casa (a Sùria): - Mare, qui se l'ha quedada? Qui me l'ha pres? Els feixistes?- Va optar per contestar-me, naturalment, molt a contracor: - Te l'han pres els rojos.- Fins que no varen poder adquirir-ne una altra, fou complicat d'aturar la meva innocent rebel·lia, que podia comprometre'ns perillosament. I comprar una altra nina era secundari, ja que amb prou feines en teníem prou per sobreviure.

El dia de Reis me'n van portar una altra i, tot i que estava molt contenta, explicava a tothom la història de la primera nina. Encara recordo la cara de la meva tia Angelina, germana de la mare: - Júlia, quin disbarat diu la nena?- Va haver d'acceptar els raonaments de sa germana. La por era el nucli dominant de totes les circumstàncies.

La presó "Model"

La preparació dels paquets destinats al pare era laboriosa. Abans de rentar la roba calia localitzar en quin espai de les vores es trobava el paper de fumar on, meticulosament, i amb una lletra, extraordinàriament petita, es comunicava amb nosaltres. S'havia de descosir i, després de rentar-la, tornar-la a cosir amb molt de compte.

Vaig anar només una vegada a veure'l a la presó. Tenia cinc anys i va ser tan forta la impressió de tot plegat, que decidiren no portar-m'hi mai més.

Aquest inoblidable mal record comença al carrer d'Entença, on una gentada de dones i criatures formaven unes disciplinades i silencioses cues. El mutisme regnant em produïa una por espantosa; no entenia per què la senyora de davant nostre, i també la de darrere, restaven amb aquell impenetrable i trist posat, agafades de la mà d'unes criatures, que tampoc no em volien dir res. No jugàvem! No parlàvem! Què hi fèiem allà? Un home, d'aspecte sinistre i de desagradables maneres, resseguia la cua i, al més mínim intent de contacte entre nosaltres, ens esbroncava.

Entràrem al tètric "castell" i, amb presses i corregudes, ens introduïren dins d'un ascensor folrat de metall (cal tenir en compte que no n'havia vist mai cap, i l'estrena fou "solemne"). No recordo si va trigar molt o poc a pujar; per a mi, però, va ser etern i monstruós sentir-me atapeïda d'aquella gent que, a més, "s'entossudia" a no badar boca. En sortir, tothom se situà darrere d'unes barres que impedien l'aproximació a una mena de gàbies, unes reixes i, al darrere de cadascuna d'elles, un home. De cop i volta, la mudesa esclatà; tot i totes cridaven alhora llastimosament. Era una cridòria esgarrifosa.

Cada cop em resultava més difícil comprendre les indignes situacions a què ens sotmetien. Un altre home passava d'un costat a l'altre, entremig d'aquells homes engabiats i les visites. Guaitava amb disposició de gos de presa. Amb tot, la mare em lliurà una cigarreta; havia de passar per sota d'aquella barra

quan aquell galifardeu fos d'esquena i, de pressa, introduir-la per la reixa. Tremolava de por, però ho vaig aconseguir. La cigarreta era una raó perquè el pare veiés de prop la filla.

Perseverança

He accedit a la documentació del Consell de guerra del pare per *“desafecto al régimen”*.

La denúncia d'una persona catalana, de família religiosa i honorable, ens arruinà la vida. En principi, fixeuvos-hi bé, com que consideraven la denúncia poc consistent i li exigien testimonis, va complicar-hi una nena de setze anys. Repetidament, requerien la presència d'aquest fitxatge, i no va parar fins que va aconseguir portar-la i testimoniar juntes.

Amb tot això, “l'autoritat” no volia tirar endavant sense més proves i la denunciant, posada a fer, hi implicà, també, la dona de l'acusat (com a persona inductora del seu comportament). I com que encara no presentava proves prou contundents, amb maquiavèlica perseverança, trobà la solució definitiva: Un grup dels molts facciosos o catalans acomodaticis, nous professionals de testimoniar per un plat de lleties, els quals consten entre moltes altres denúncies, en contra de desventurats que, com el pare, creien en una Catalunya justa i lliure.

Curiosament, la mare d'aquesta denunciant obsequià el meu pare amb una manta, i l'hi posà a l'esquena quan fugíem. Vivien al pis de sota nostre i sabia molt bé del precari estat de salut en què es trobava. Vergonya i mala consciència per la confabulació de la filla? Caritat cristiana?

Aquella manta s'arrossegà molt de temps. Primer a la presó de Manresa (fins que la “nostra protectora” va aconseguir les maleïdes proves), i després a la de Barcelona.

Miserable estraperlo

La mare s'assabentà d'una tramoia que organitzava el funcionariat de la presó. Un pis del davant del “balneari del carrer Entença” deixava sortir al balcó, amb prou feines uns minuts, i se suposava que des d'aquella “residència privilegiada” ens veurien els nostres infortunats familiars.

La “senyora” que conduïa aquella facècia, amb aspecte de valquíria, ens bramà la prohibició total de fer cap gest; havíem de restar callats i immòbils. La forma de mirar-nos em va fer pensar que ens volia mossegar.

És important recalcar que aquest “favor” el tributàvem amb el lliurament de la barra de pa del racionament del dia, de cada persona que sortia al balcó.

Tot i que era molt dolent, representava quedar-nos-en sense, perquè aquells desaprensius practiquessin l'estraperlo; és a dir, aquell pa anava a parar a les persones que t'aturaven pel carrer i deien: "*Vendo pan, vendo pan*". Francament, denigrant.

Aleshores, la mare va reorganitzar el problema amb encert. A fi que el pare ens pogués veure des d'aquell sinistre edifici, a la mateixa hora de les sortides per aquell balcó, ens situàvem al solar del carrer Rosselló i Entença, amb la companyia d'uns burrets famèlics que portava un home per tal que hi "pastuessin". Pobrissons! No sé qui tenia més gana, ells o nosaltres!

Jocs

A l'escola vaig conèixer una nena el pare de la qual, deia, havia mort a la guerra. I sabeu a què jugàvem? Organitzàvem assaltar la Model i alliberar-ne els captius.

Conversàvem així:

- El teu pare és mort i ja no l'hi pots trobar.
- Sí, però allà on sigui, es posaria content.- Em contestava ella.

Només teníem set anys!!

Emocions

La mare va haver d'adoptar noms falsos durant molts anys. Gràcies a la "bondadosa" denunciant, fou buscada incansablement. Tenien l'adreça d'una germana, la meva tieta, a qui visitaren sovint; una persona valenta i amb un gran sentit de l'humor, fins i tot en moments difícils. Aquell autodomini els desorientava. No la localitzaren. Sens dubte, el joc fou eficaç, tanmateix molt perillós. Regia la fam i la por, molta por.

Gairebé cinc anys després de "la fugida d'Egipte", inesperadament, s'instal·là a casa una emoció profunda i incontenible. No comprenia res.

"Afanya't, nena, que marxem!!" No m'atrevia a preguntar. "Potser tornem a fugir?" Em deia a mi mateixa. "Fa poc que han trucat, què volien? Ens deuen haver avisat d'alguna cosa".

Anàrem a casa d'uns amics, on vam trobar l'home a qui vaig passar-li aquella cigarreta per la reixa, que tant ens separava. Emanava d'ell un profund sofriment, físic i anímic. Era un home entristit i fatigat.

M'hi apropo amb els braços oberts per tal d'abraçar-lo. "Que no em toqui, és imprudent que se m'acosti", deia. "Vaig molt brut!!!". No entenia per què m'havien deturat aquella espontània i transcendent expressió. A mi no m'importava que anés brut!

Sens dubte, autocontrolar els sentiments per imposar la sensatesa i no abraçar la filla en aquestes circumstàncies, cal una gran fermesa.

Encara ens esperaven moments d'angoixa a dojo, ja que el desterraren, no sé quant de temps, a València, i la nostra economia i seguretat feien impossible de visitar-lo.

Quan tornà, sovint durant anys va rebre la visita dels algutzirs del franquisme, i tot i que mai més se'l van tornar a endur, aquestes inspeccions ens anguniejaven intensament a tots.

Un home digne

Ja per acabar, relataré uns fets demostratius de la integritat d'aquell home, una de les moltes víctimes de les injustes represàlies dels feixistes.

Després, quan el varen deixar tornar de València, entrà a treballar a la Maquinista Terrestre i Marítima, d'electricista oficial de primera. El primer emplaçament de llums fluorescents, arribats de l'estranger, foren instal·lats en aquesta empresa, i pel meu pare.

Sovint ens comentava la seva preocupació per les perilloses condicions en què s'hi treballava: escales velles, poc personal, etc.

La direcció pensava traslladar l'encarregat de secció a Sant Andreu. Per aquest motiu, aconsellats per ell, qui tenia la suficient preparació per ocupar el càrrec, li ho proposaren al pare. Però vet aquí que s'hi va negar! Ni nosaltres ens explicàvem per què. Només ens digué: "No he travessat tantes indignitats perquè ara hagi de fer el joc, i tancar els ulls a tot allò que, juntament amb molts que ja són morts, vàrem defensar."

Cal tenir en compte que la diferència de sou era notable, i anàvem més que justets.

Arribaven motors de fora, que ningú no desxifrava, i a qui acudien? És clar, l'únic empleat preparat per a aquestes coses era el Sagrera, i ho solucionava! L'encarregat s'ho mirava i cobrava.

Passà el temps i, ai, ai!! Un dia va tornar a casa totalment trasbalsat, va haver de seure perquè gairebé queia: "Ara sabreu perquè no he volgut el càrrec que m'oferien. Avui el Gamero (un company de feina, andalús, amic seu) feia una soldadura dins d'un tub i, com sempre us dic, sense normes de seguretat. És a dir, no hi havia cap persona per atendre'l, si calia. Ho he exigit moltes vegades i no n'han fet mai cas!! I ell no ens havia dit què anava a fer. Estava completament sol i quan ha pogut sortir, ha arribat fet una flamarada. Corria i corria, i nosaltres, darrere i, malgrat els nostres esforços, quan hem pogut apagar el foc, al cap de poc se'ns ha mort."

Els mitjans de comunicació mai no en van dir res. Allò era una dictadura i mai no passava res. Pobrets!! Si aixequessin el cap crec que se'n tornarien.

Àngels Sagrera i Marigó (11/05/1935)